

Максим Юрійович МАРЧЕНКО,
кандидат юридичних наук
(Акціонерне товариство «Закритий
недидерсифікований венчурний
корпоративний інвестиційний фонд
«Джерело», м. Київ)

ПОНЯТТЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

У статті розглянуто поняття та характеристики протимінної діяльності як адміністративно-правової категорії. Встановлено, що дослідження поняття протимінної діяльності та її характеристики як адміністративно-правової категорії є нормативним, що знаходить відповідне обґрунтування в межах наявних наукових концепцій, правових норм, бібліотечних матеріалів, міжнародних стандартів у сфері протимінної діяльності. Під час написання цієї статті було застосовано загальнонаукові (аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, аналогія, прогнозування і моделювання та ін.) та спеціальні (формально-юридичний, порівняльно-правовий, формально-правовий методи та ін.) методи дослідження. Охарактеризовано сутність протимінної діяльності у двох аспектах: як управлінської (адміністративної) діяльності та як господарської діяльності, що передбачає відповідне адміністрування й порядок допуску до її проведення, дотримання стандартів та регламентів при її здійсненні. Серед суб'єктів управлінської діяльності визначені суб'єкти публічної адміністрації або суб'єкти з делегованими повноваженнями, а в числі господарюючих суб'єктів у сфері протимінної діяльності виокремлено сертифіковані (акредитовані) на те юридичні особи публічного (приватного) права. Визначено місце протимінної діяльності у сукупності заходів забезпечення національної безпеки, що надало можливість запропонувати пропозиції до законодавства у цій сфері. У змісті протимінної діяльності диференційовано заходи: інформаційно-роз'яснювального, соціального, сервісного, суміжного характеру; безпосередньо розмінування (гуманітарного розмінування). Відзначені особливості протимінної діяльності з огляду на її зміст та характерні риси. Так, до особливостей протимінної діяльності віднесено: комплексний характер; включення до

змісту технічних, інформаційних, організаційно-правових, профілактичних, первісних, похідних заходів; розмежування останніх за часом та наслідками (оперативні, тактичні та стратегічні), за умовами здійснення (воєнні, післявоєнні, гуманітарного характеру), за джерелом фінансування (з державного чи місцевого бюджетів, коштів міжнародних організацій та фондів, приватних надходжень).

Ключові слова: протимінна діяльність, національна безпека, воєнна безпека, екологічна безпека, розмінування, сертифікація, стандарти, регламенти, адміністративно-правова категорія.

Постановка проблеми. Українська держава та суспільство зіткнулися з небаченою для двадцять першого століття агресією у формі неспровокованого відкритого збройного конфлікту. Фактично наявне посягання на всі складові національної безпеки України – сфери захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів від реальних та потенційних загроз, пов'язаних з військовою агресією Російської Федерації (далі – РФ). Одна з вагомих загроз, яка породжена зазначеним конфліктом в числі інших, які мали і мають місце в світі протягом останніх десятиліть є проблема, пов'язана з проведенням масштабного мінування стороною збройного конфлікту територій різного географічного, природного, геополітичного походження. Представлена проблема основоположною для свого вирішення позиціонує протимінну діяльність, пов'язану з усуненням загроз різного рівня для суспільства внаслідок здійснення подібних заходів стороною збройного конфлікту.

Питання протимінної діяльності стало актуальним після Першої та Другої світових воєн, а також подальших збройних конфліктів. Це обумовлено як розвитком відповідних військових технологій, так і поширенням практики мінування території супротивника. В українських реаліях воно постало особливо гостро, що пояснюється низкою якісних та кількісних характеристик складових заходів, які необхідно здійснити в рамках цієї діяльності. Так, за наявними дослідженнями, викладеними у Оперативній оцінці збитків та потреб від лютого 2024 року, приблизна вартість обстеження земель, які гіпотетично можуть бути забрудненні мінуванням та потребують заходів з очищення територій, становить понад 34 мільярди американських доларів¹, що само по собі є немислимим за обсягом та за впливом на перспективи подальшого проживання на цих землях населення України. При цьому за попередніми обрахунками площа замінованих земель на кінець 2024 року склала понад 138 тисяч квадратних кілометрів, розмінування якої планується до 2033 року за умови недопущення подальшого мінування інших площ, що, вочевидь, в умовах

¹ World Bank; Government of Ukraine; European Union; United Nations. Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2): February 2022 – February 2023 (English). Washington, D. C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877>.

подовженого збройного конфлікту не є очевидним¹. Наведені статистичні дані свідчать про потребу вжиття з боку держави релевантних заходів різностороннього походження, основою яких має стати законодавство у сфері протимінної діяльності, яке ґрунтується на наявних міжнародних стандартах в цій галузі, що корелює з прагненням українського суспільства до інтеграції в міжнародний та європейський простір.

У зв'язку з цим набуває актуальності розкриття поняття протимінної діяльності та здійснення її характеристики як адміністративно-правової категорії.

Актуальність питання визначення сутності та правової природи протимінної діяльності як адміністративно-правової категорії, обумовила її вивчення низкою науковців у галузі права, екології, природничих наук тощо. Проблемні аспекти розмінування територій з позиції військової науки вивчали Б. О. Ворович², Г. С. Гайдарли³. Д. Д. Плинокос, Л. М. Давиденко, Д. М. Шабанов та О. І. Кукурян⁴ проаналізували сучасний стан правового регулювання протимінної діяльності в Україні та спроектували механізм імплементації міжнародного досвіду в цій частині до вітчизняного законодавства. Загальні організаційно-правові засади регулювання протимінної діяльності в Україні на сучасному етапі розвитку розглядали Є. О. Поринос, О. А. Дмитрієнко, С. І. Богдан⁵. Організаційно-правові та екологічні проблеми протимінної діяльності й розмінування територій за наслідками збройної агресії РФ на території України в умовах воєнного стану та в повоєнний період були предметом вивчення І. І. Устінової та Н. О. Власенко⁶, Т. Є. Харитонові та Х. А. Григор'євої⁷.

Безпосередньому визначенню правового статусу суб'єктів протимінної діяльності присвячене дослідження О. М. Ботнаренко⁸. Окрему увагу Центру протимінної діяльності, змісту його повноважень та функцій приділили І. М. Лаппо, Є. М. Бірюковим, О. В. Жураховим, Ю. М. Добришкіним⁹.

¹ В Україні потенційно заміновані 139 тис. кв. км територій. *Вікно відновлення: сайт*. 2024. URL: <https://surli.cc/sdyrcr>.

² Ворович Б. О. Шляхи вирішення проблемних питань розмінування території України. *Воєнно-прикладні питання системного аналізу та математичного моделювання*. 2020. № 2 (69). С. 143–149.

³ Гайдарли Г. С. Розмінування території і об'єктів інженерними підрозділами Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (1992-2018): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 20.02.22. Київ, 2020. 21 с.

⁴ Плинокос Д. Д., Давиденко Л. М., Шабанов Д. М., Кукурян О. І. Правове регулювання протимінної діяльності: міжнародний досвід. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. Вип. 4 (18). С. 89–96.

⁵ Поринос Є. О., Дмитрієнко О. А., Богдан С. І. Аналіз організаційно-правових аспектів регулювання протимінної діяльності в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 638–642.

⁶ Устінова І. І., Власенко Н. О. Екоцид та повоєнне відновлення білігеративних ландшафтів України: проблеми, досвід, перспективи. *Грааль науки*. Травень 2023. № 27. С. 658–668.

⁷ Харитонova Т. Є. та Григор'єва Х. А. Післявоєнне відновлення сільськогосподарських земель: правові перспективи, земельні спори та державна підтримка. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 484–490.

⁸ Ботнаренко О. М. Суб'єкти протимінної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 3. С. 189–194.

⁹ Лаппо І. М., Бірюков Є. М., Журахов О. В. та Добришкін Ю. М. Центр протимінної діяльності: основні аспекти діяльності та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. Вип. 1 (15). С. 74–80.

Наявність вказаних вище наукових праць підкреслює актуальність обраної теми дослідження та створює теоретичне підґрунтя для подальшого вивчення поняття протимінної діяльності, а також для її комплексної характеристики як адміністративно-правової категорії.

Метою цієї статті є визначення поняття протимінної діяльності та її характеристика як адміністративно-правової категорії у контексті заходів із подолання наслідків збройної агресії РФ проти України.

Виклад основного матеріалу. Будь-яка соціально значуща категорія, що потребує правового регулювання, знаходить відображення у позитивному праві, оскільки виникає суспільна необхідність унормування відповідних суспільних відносин. В умовах повномасштабної збройної агресії особливого значення набуває питання забезпечення безпеки людини, яке порівняно з іншими пріоритетами державної політики, є чи не найважливішим.

Основоположним законодавчим актом, який покликаний на методологічному рівні визначити комплекс заходів із запобігання, виявлення та усунення загроз для різноманітних національних інтересів нашої держави, є Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 № 2469-VIII¹. Цей нормативно-правовий акт в числі таких інтересів називає життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує такі суспільні цінності: безпечні умови та добробут громадян України, її державний суверенітет та прогресивний розвиток.

Згідно з ч. 4 ст. 3 Закону України «Про національну безпеку України» державна політика у сферах національної безпеки і оборони інтерполюється на напрямках забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, безпеки критичної інфраструктури, кібербезпеки України та на інших складових національної безпеки. Відповідні загрози та пріоритети державної політики у контексті наведених напрямів релевантні нормативним приписам Стратегій безпеки того чи іншого роду, визначеним у ч. 5 цієї ж статті².

У Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25.03.2021 № 121/2021 протимінна діяльність визначена одним із завдань в рамках розвитку інституційних спроможностей Міністерства оборони України та інших органів управління складових сил оборони. Такий підхід передусім пояснюється природою протимінної діяльності, яка розглядається у складі заходів військового спрямування й протиставляється мінуванню як засобу військової протидії ворогу у збройному конфлікті. Хоча виникнення необхідності розмінування територій може виникати і поза контекстом військових дій як таких³.

¹ Про національну безпеку України : Закон України від 21.07.2018 № 2469-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

² Про національну безпеку України : Закон України від 21.07.2018 № 2469-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.

³ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 «Про Стратегію воєнної безпеки України» : указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. *Верховна Рада України*.

Важливим нормативним актом у сфері організації та проведення протимінної діяльності став Закон України «Про протимінну діяльність в Україні» від 06.12.2018 № 2642-VIII, у ст. 1 якого протимінна діяльність визначається як сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення національної безпеки та спрямовані на зменшення соціального, економічного й екологічного впливу вибухонебезпечних предметів на життя і діяльність населення. При цьому у ст. 4 вказаного закону визначено таке коло інтересів, які забезпечуються посередництвом проведення протимінної діяльності: безпека населення та його життєдіяльності; мінімізація негативного впливу вибухонебезпечних предметів, їх знешкодження, видалення, знищення та утилізації на довкілля та господарську діяльність; запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, пов'язаних із небезпекою вибухонебезпечних предметів, загибелі та травмуванню людей внаслідок таких подій; забезпечення гарантій реалізації права людини і громадянина на достовірну інформацію про наявність загрози для життя і здоров'я на територіях та об'єктах, забруднених та (або) імовірно забруднених вибухонебезпечними предметами; додержання та виконання міжнародних зобов'язань України у сфері протимінної діяльності¹.

Стаття 5 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні» серед заходів, які складають зміст протимінної діяльності, визначає: інформаційно-роз'яснювальні заходи (інформування про небезпеки від вибухонебезпечних предметів та навчання з попередження ризиком, пов'язаним із вибухонебезпечними предметами; агітаційно-просвітницька робота щодо незастосування протипіхотних мін); заходи соціального та сервісного характеру (надання допомоги постраждалим особам та здійснення заходів щодо їх реабілітації); безпосередньо розмінування (гуманітарне розмінування) як сукупність заходів з ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами; суміжні заходи (зі знищення надлишкових боєприпасів, боєприпасів непридатних для подальшого використання та зберігання, а також боєприпасів, що підлягають знищенню відповідно до міжнародних зобов'язань)².

У контексті наведених складових протимінної діяльності, передбачених законодавством, варто відзначити такі її особливості. По-перше, протимінна діяльність розглядається як комплексна сфера діяльності, яка поєднує в собі елементи забезпечення різних складових національної безпеки (воєнної, громадської, економічної, екологічної безпеки). По-друге, серед заходів протимінної діяльності простежуються технічні, інформаційні, організаційно-правові, профілактичні, первісні, похідні. По-третє, такі заходи за часом та наслідками можуть бути

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.

¹ Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>.

² Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>.

охарактеризованими як оперативні, тактичні та стратегічні. По-четверте, за умовами здійснення такі заходи диференціюються на воєнні, післявоєнні, гуманітарного характеру. По-п'яте, за джерелом фінансування вони здійснюються за рахунок державного чи місцевого бюджетів, коштів міжнародних організацій та фондів, приватних надходжень.

У наукових публікаціях з окремих аспектів протимінної діяльності, її змісту та відповідного правового режиму висловлені думки, аналіз яких приводить до таких міркувань. Розмінування у змісті протимінної діяльності розглядається як проблема воєнного характеру та забруднених територій. Вирішення цієї проблеми пропонується знаходити у реалізації чітких стандартів та регламентів посередництвом удосконалення процесів виявлення вибухонебезпечних предметів, їх дистанційного знешкодження, створення та супроводу технічного забезпечення такої діяльності, його сертифікації та випробування, обліку потенційного забруднених територій, реабілітації жертв впливу вибухонебезпечних предметів. Визначальними чинниками у розрізі викладеного стає діяльність щодо розробки та впровадження нормативно-правової бази та технічних вимог до засобів розмінування та випробувальних лабораторій, які б корелювали з наявним міжнародними стандартами у цій сфері¹.

З іншого боку розмінування визначене як окремий різновид заходів у сфері відновлення земель, що є підґрунтям до інтеграції земельного, аграрного, екологічного законодавства із законодавством, яке урегулює протимінну діяльність. Такі заходи розглядаються як визначальні серед інших доктринально виділених заходів відновлення земель й охоплюють відносини щодо протимінного моніторингу та розмінування сільськогосподарських земель. У контексті розглянутого пропонується конструкція гармонійного вирішення конфлікту приватних інтересів власників земельних ділянок щодо їх використання за цільовим призначенням та публічних інтересів у забезпеченні публічного порядку й відновлення земель відповідної категорії².

З огляду на сутність та природу гуманітарного розмінування звернена увага на місце цієї складової протимінної діяльності у системі заходів з відновлення деокупованих територій в умовах російської агресії. Серед проблем запровадження та реалізації гуманітарного розмінування в сучасних умовах визначено: недостатній рівень співпраці та координації спільної роботи вітчизняних та міжнародних суб'єктів такої діяльності, низький рівень проведеної інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення щодо особливостей поводження з вибухонебезпечними предметами, недосконалість наявних нормативно-правових актів стратегічного та плануючого характеру (стратегії та програми на її

¹ Поринос Є. О., Дмитрієнко О. А., Богдан С. І. Аналіз організаційно-правових аспектів регулювання протимінної діяльності в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 641–642.

² Харитонов Т. Є. та Григор'єва Х. А. Післявоєнне відновлення сільськогосподарських земель: правові перспективи, земельні спори та державна підтримка. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 487–489.

реалізацію), високий рівень залежності від технічних розробок зарубіжного походження, надзвичайна складність роботи з вибухонебезпечними предметами з огляду на рівень ризику та невизначеність як щодо місця їх знаходження, так і ступня технологічної реалізації такого продукту, поширене забруднення територій такими предметами, як наслідок потреба у значних коштах по їх освоєнню¹.

Б. О. Ворович, на підставі аналізу різних джерел, виокремлює кілька форм розмінування: військове та оперативне розмінування, що здійснюється після завершення бойових дій; розмінування транспортних комунікацій та об'єктів інфраструктури у разі загрози терактів; а також гуманітарне розмінування. Останнє, відповідно до міжнародних стандартів, розглядається як окремий вид господарської діяльності, що передбачає спеціальну процедуру допуску суб'єктів до її здійснення.

З урахуванням цього, серед основних заходів з удосконалення протимінної діяльності автор пропонує: 1) розробку та доопрацювання наявного нормативно-правового забезпечення у сфері протимінної діяльності; 2) визначення організаційно-управлінських заходів шляхом уточнення обсягу компетенцій суб'єктів такої діяльності, налагодження їх координації та співпраці в межах формування системи державного управління у цій сфері; 3) створення механізмів розмежування категорій заходів протимінної діяльності з урахуванням їх кількісних і якісних характеристик, а також джерел фінансування – з державного бюджету, міжнародної допомоги, коштів приватних осіб і донорів².

Продовжуючи думки попередніх вчених, Г. С. Гайдарли серед заходів з удосконалення протимінної діяльності в межах військового розмінування пропонує: створити умови для впровадження процедур (стандартів) НАТО, розробити і глибоко модернізувати вітчизняні засоби з індивідуального захисту працівників суб'єктів протимінної діяльності, здійснити закупівлю та виробництво нових технічних вирішень завдань з виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів, диференціювати джерела фінансування такої діяльності з визначенням пріоритетів³.

Слушним є зауваження щодо сутності протимінної діяльності, зокрема в контексті розмінування територій, згідно з яким вона розглядається як засіб запобігання екоциду та забезпечення післявоєнного відновлення територій, що зазнали бойових дій, в умовах масового забруднення навколишнього середовища вибухонебезпечними предметами⁴. У контексті

¹ Козка А. В., Бузько О. В., Шаров А. О. Інноваційний характер гуманітарного розмінування в Україні завдяки гелікоптерам. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення* (випуск 85): матеріали Міжнародної наукової інтернет конференції, (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 15-16 лютого 2024 р.) / редкол.: О. Патряк та ін. ГО «Наукова спільнота», WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шлак В.Б. 2023. С. 89–94.

² Ворович Б. О. Шляхи вирішення проблемних питань розмінування території України. *Воєнно-прикладні питання системного аналізу та математичного моделювання*. 2020. № 2 (69). С. 143–149.

³ Гайдарли Г. С. Розмінування території і об'єктів інженерними підрозділами Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (1992-2018): автореф. дис. ... канд. істор. наук: 20.02.22. Київ, 2020. 21 с.

⁴ Устінова І. І., Власенко Н. О. Екоцид та повоєнне відновлення білігеративних ландшафтів

імплементатії зарубіжного досвіду здійснення протимінної діяльності доцільним є впровадження міжнародних і регіональних стандартів у сфері гуманітарного розмінування. Зокрема, пропонується створити ефективну систему сертифікації суб'єктів, процесів, продукції та послуг у цій сфері, взявши за основу європейську систему стандартів протимінної діяльності разом із відповідними складовими та формами реалізації.

Також пропонується зпроектувати подібну імплементатію зарубіжного досвіду під кутом удосконалення виробництва й модернізації механізованих та автоматизованих засобів розмінування, впровадження інноваційних технологій у цій сфері, зокрема з використанням штучного інтелекту. Окреме місце серед наведених заходів надається розвитку законодавчої бази протимінної діяльності, технічним вимогам (стандартам) до використовуваних засобів у цій сфері, сертифікації засобів розмінування¹.

На продовження викладених ідей А. Гаваза розглядає формування культури безпеки як складову частину протимінної діяльності. Серед відповідних заходів окреме місце займає системна і комплексна діяльність органів державної влади з організації навчання населення основ знань, навичок і вмінь, необхідних для запобігання та мінімізації небезпеки, пов'язаної з вибухонебезпечними предметами. Визначальними документами у цій сфері є нормативно-правові акти ООН у сфері протимінної діяльності (IMAS). Окрему увагу приділено доцільності запозичення позитивного зарубіжного досвіду з формування культури безпеки, зокрема через використання різноманітних підходів та залучення широкого кола суб'єктів – журналістів, місцевих лідерів думок, туристів та громадськості.

Слушною у цьому контексті є позиція щодо необхідності врахування соціальних, економічних, культурних та релігійних відмінностей окремих груп населення. Зазначені підходи доцільно покласти в основу Концепції навчання населення, побудованої на принципах ризик-орієнтованого управління, у структурі якої мають бути визначені передумови, цілі, напрями та інструменти формування культури безпеки у сфері протимінної діяльності².

Відомо, що будь-який вид управлінської, господарської чи іншої діяльності визначається через повноваження, функції та інші елементи правосуб'єктності відповідних суб'єктів. Протимінна діяльність не є винятком із цієї закономірності. Саме тому цілком обґрунтованим є науковий інтерес до вивчення правосуб'єктності осіб, які здійснюють таку діяльність, з урахуванням їх загальних і спеціальних характеристик як суб'єктів протимінної діяльності, що реалізують її окремі складові.

Так, О. М. Ботнаренко пропонує класифікацію суб'єктів протимінної

України: проблеми, досвід, перспективи. *Грааль науки*. Травень 2023. № 27. С. 658–668.

¹ Плинокос Д. Д., Давиденко Л. М., Шабанов Д. М., Кукурян О. І. Правове регулювання протимінної діяльності: міжнародний досвід. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. Вип. 4 (18). С. 94–96.

² Гаваза А. Світовий досвід формування культури безпеки протимінної діяльності та можливість імплементатії його в Україні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1(7). С. 57–58.

діяльності на дві основні групи: першу становлять ті, що здійснюють адміністративні функції (органи державної влади та місцевого самоврядування), другу – суб'єкти, які виконують безпосередні практичні заходи, тобто оператори протимінної діяльності. Автор наголошує на необхідності координації дій усіх суб'єктів цієї діяльності з метою усунення дублювання функцій¹. Водночас слушною є позиція щодо чіткого розмежування повноважень між суб'єктами, які здійснюють управлінські функції, та створення умов для залучення до виконання протимінних заходів різних суб'єктів господарювання на умовах оператора протимінної діяльності.

Досить конкретизовано правове положення Центру протимінної діяльності як спеціального управлінського органу з відповідними функціями, серед перспектив удосконалення якого пропонується розширити сферу акредитації різних способів проведення розмінування з використанням певних технологічних рішень, імплементація досвіду зарубіжних країн з питань забезпечення якісного розмінування, зокрема у контексті нормативного забезпечення, розробки та впровадження наукових досліджень у цій сфері за посередництва науково-дослідної лабораторії цього підрозділу².

У контексті викладених наукових підходів і проаналізованого профільного законодавства, що регулює відносини у сфері протимінної діяльності, доцільним є проведення системного моніторингу та аналізу підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують реалізацію цієї діяльності. Одним із перших нормативних актів з питань протимінної діяльності є наказ Міністерства оборони України від 26.08.2014 № 570, який затвердив Положення про Управління екологічної безпеки та протимінної діяльності, що фактично поєднав у собі заходи, пов'язані із реалізацією заходів із розмінування територій в рамках забезпечення воєнної, екологічної безпеки та цивільного захисту³.

Важливе значення для адміністрування протимінної діяльності має постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2021 № 1207, якою визначено правовий статус Національного органу з питань протимінної діяльності. На цей орган покладено, передусім, координаційні функції щодо налагодження взаємодії між органами державної влади різного рівня, органами місцевого самоврядування, підприємствами та організаціями незалежно від форми власності. Крім того, документ передбачає створення механізмів залучення представників громадськості до реалізації

¹ Ботнарченко О. М. Суб'єкти протимінної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 3. С. 189–194.

² Лаппо І. М., Бірюков Є. М., Журахов О. В. та Добришкін Ю. М. Центр протимінної діяльності: основні аспекти діяльності та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОБТ*. 2023. Вип. 1 (15). С. 78.

³ Про затвердження Положення про Управління екологічної безпеки та протимінної діяльності : наказ Міністерства оборони України від 28.05.2019 № 264. *Міністерство оборони України*. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-ministerstva-oboroni-ukraini-n-264-vid-28-05-2019-pro-zatverdzhennia-polozhennia-pro-upravlinnia-ekologichnoi-bezpeki-ta-protiminnoi-diyalnosti>.

протимінних заходів¹.

Не менш важливим для забезпечення діяльності операторів протимінної діяльності є Порядок реалізації експериментального проєкту щодо сертифікації операторів протимінної діяльності та процесів протимінної діяльності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02.02.2024 № 123². Цей документ містить спробу запровадити єдиний підхід до процедури сертифікації операторів протимінної діяльності та відповідних процесів в умовах воєнного стану, що є додатковим кроком у напрямі створення належних умов для ведення господарської діяльності у цій сфері.

Як зазначалося вище, для ефективного здійснення протимінної діяльності як з боку суб'єктів управління, так і безпосередніх виконавців, ключовими залишаються питання виявлення проблем, визначення напрямів їх вирішення, конкретизації цілей і формулювання довгострокових планів. Відповіді на ці питання містяться у відповідних програмних документах та планах їх реалізації. Зокрема, важливим документом у цьому контексті є Національна стратегія протимінної діяльності на період до 2033 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 № 616-р³. У Стратегії серед ключових стратегічних цілей визначено: звільнення територій від ризику наявності вибухонебезпечних предметів для їх безпечного та продуктивного використання, зниження негативного впливу вибухонебезпечних предметів на життя і здоров'я населення, розбудову ефективної системи управління протимінною діяльністю.

Висновки. У межах цього дослідження здійснено визначення поняття та характеристику протимінної діяльності як адміністративно-правової категорії, що дозволяє зробити такі висновки.

Протимінна діяльність як правове явище виникла у сфері забезпечення воєнної безпеки та первинно мала мілітаризований характер. Згодом її зміст і функції розширилися, охопивши комплекс заходів, спрямованих на забезпечення різних аспектів національної безпеки, зокрема: воєнної, громадської, економічної та екологічної. Водночас чинне законодавче визначення поняття протимінної діяльності продовжує ототожнювати її виключно з воєнною безпекою, що не повною мірою відповідає сучасному розумінню цього феномена. У зв'язку з цим доцільним є внесення змін до стратегічних програмних документів з метою належного нормативного закріплення протимінної діяльності як самостійного напрямку

¹ Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2021 № 1207. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2021-%D0%BF#Text>.

² Про реалізацію експериментального проєкту щодо сертифікації операторів протимінної діяльності та процесів протимінної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2024 № 123. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-2024-%D0%BF#Text>.

³ Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.07.2024 № 616-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-%D1%80#Text>.

у системі національної безпеки.

З урахуванням чинного законодавства та сучасних наукових підходів, під протимінною діяльністю пропонується розуміти управлінську та господарську діяльність, яка здійснюється з метою забезпечення національної безпеки шляхом зменшення ризиків, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, та мінімізації їхнього негативного впливу на національні інтереси України.

Управлінські (адміністративні) заходи у сфері протимінної діяльності здійснюють уповноважені суб'єкти публічної адміністрації або суб'єкти, яким делеговано відповідні повноваження. Господарську діяльність у сфері протимінної діяльності здійснюють сертифіковані (акредитовані) відповідно до закону юридичні особи публічного або приватного права, що мають статус операторів протимінної діяльності.

У зміст протимінної діяльності включаються заходи: інформаційно-роз'яснювального характеру, соціального і сервісного забезпечення, суміжного характеру, а також безпосередньо гуманітарного розмінування.

Виходячи зі змісту законодавчо визначених складових протимінної діяльності, можна виокремити такі її особливості. По-перше, протимінна діяльність розглядається як комплексна сфера діяльності, яка поєднує в собі елементи забезпечення різних складових національної безпеки (воєнної, громадської, економічної, екологічної безпеки). По-друге, серед заходів протимінної діяльності простежуються технічні, інформаційні, організаційно-правові, профілактичні, первісні, похідні. По-третє, такі заходи за часом та наслідками можуть бути охарактеризовані як оперативні, тактичні та стратегічні. По-четверте, за умовами здійснення вони диференціюються на воєнні, післявоєнні та гуманітарного характеру. По-п'яте, за джерелом фінансування вони здійснюються за рахунок державного чи місцевого бюджетів, коштів міжнародних організацій та фондів, приватних надходжень.

Серед характерних рис протимінної діяльності в Україні можна виокремити також такі: 1) запровадження стандартів та регламентів, зокрема міжнародного рівня, в межах різноманітних процесів, що є складовими протимінної діяльності; 2) високий рівень запровадження інноваційних рішень технологічних завдань у цій сфері; 3) розробка та впровадження нормативно-правової бази і технічних вимог до переліку засобів, методів, форм здійснення протимінної діяльності; 4) превалювання гуманітарного розмінування у структурі протимінної діяльності; 5) включення до сукупності заходів із відновлення земель, як найціннішого ресурсу нашої країни; комплексний та міжвідомчий характер такої діяльності, що опосередковується створенням та функціонуванням відомчих та міжвідомчого суб'єкта управлінської діяльності у цій сфері; 6) значимість формування культури безпеки протимінної діяльності поряд з іншими складовими змісту останньої; 7) різноманіття джерел фінансування, де визначальними є кошти державного та місцевого бюджетів, а також міжнародних організацій в межах гуманітарного

розмінування.

Викладені міркування мають стати підґрунтям до подальших досліджень сутності протимінної діяльності, зокрема у контексті сфер забезпечення національної безпеки, форм та змісту імплементації міжнародних стандартів у цій сфері, диференціації об'єктів такої діяльності, підбору засобів та методів її здійснення тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ботнаренко О. М. Суб'єкти протимінної діяльності в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2024. № 3. С. 189–194.
2. В Україні потенційно заміновані 139 тис. кв. км території. *Вікно відновлення: сайт*. 2024. URL: <https://surli.cc/sdygct>.
3. Вороч Б. О. Шляхи вирішення проблемних питань розмінування території України. *Военно-прикладні питання системного аналізу та математичного моделювання*. 2020. № 2 (69). С. 143–149.
4. Гаваза А. Світовий досвід формування культури безпеки протимінної діяльності та можливість імплементації його в Україні. *Науковий вісник: Державне управління*. 2021. № 1(7). С. 40–65.
5. Гайдарли Г. С. Розмінування території і об'єктів інженерними підрозділами Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки (1992–2018) : автореф. дис. ... канд. істор. наук : 20.02.22. Київ, 2020. 21 с.
6. Козка А. В., Бузько О. В., Шаров А. О. Інноваційний характер гуманітарного розмінування в Україні завдяки гелікоптерам. *Інформаційне суспільство: технологічні, економічні та технічні аспекти становлення* (випуск 85): матеріали Міжнародної наукової інтернет конференції, (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 15-16 лютого 2024 р.) / редкол.: О. Патряк та ін. ГО «Наукова спільнота», WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2023. С. 89–94.
7. Лаппо І. М., Бірюков Є. М., Журахов О. В., Добришкін Ю. М. Центр протимінної діяльності: основні аспекти діяльності та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. Вип. 1 (15). С. 74–80.
8. Плинокос Д. Д., Давиденко Л. М., Шабанов Д. М., Кукурян О. І. Правове регулювання протимінної діяльності: міжнародний досвід. *Збірник наукових праць ДНДІ ВС ОВТ*. 2023. Вип. 4 (18). С. 89–96.
9. Поринос Є. О., Дмитрієнко О. А., Богдан С. І. Аналіз організаційно-правових аспектів регулювання протимінної діяльності в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 638–642.
10. Про затвердження Положення про Управління екологічної безпеки та протимінної діяльності : наказ Міністерства оборони України від 28.05.2019 № 264. *Міністерство оборони України*. URL: <https://mod.gov.ua/diyalnist/normativno-pravova-baza/nakaz-ministerstva-oboroni-ukraini-n-264-vid-28-05-2019-pro-zatverdzhennia-polozhennia-pro-upravlinnia-ekologichnoi-bezpeki-ta-protiminnoi-diialnosti>.

11. Про національну безпеку України : Закон України від 21.07.2018 № 2469-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
12. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text>.
13. Про реалізацію експериментального проєкту щодо сертифікації операторів протимінної діяльності та процесів протимінної діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2024 № 123. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/123-2024-%D0%BF#Text>.
14. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25.03.2021 «Про Стратегію воєнної безпеки України»: указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>.
15. Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2026 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.07.2024 № 616-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-%D1%80#Text>.
16. Про утворення Національного органу з питань протимінної діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 10.11.2021 № 1207. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2021-%D0%BF#Text>.
17. Устінова І.І., Власенко Н.О. Екоцид та повоєнне відновлення белігеративних ландшафтів України: проблеми, досвід, перспективи. *Грааль науки*. Травень 2023. № 27. С. 658–668.
18. Харитонова Т.Є. та Григор'єва Х.А. Післявоєнне відновлення сільськогосподарських земель: правові перспективи, земельні спори та державна підтримка. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 484–490.
19. World Bank; Government of Ukraine; European Union; United Nations. Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA2): February 2022 – February 2023 (English). Washington, D.C.: World Bank Group. <http://documents.worldbank.org/curated/en/099184503212328877>.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2024

Maksym Yu. MARCHENKO,

PhD in Law

(Closed-end Non-Diversified Venture Corporate Investment Fund «Dzherelo», Kyiv, Ukraine)

CONCEPT AND CHARACTERIZATION OF MINE ACTION AS AN ADMINISTRATIVE AND LEGAL CATEGORY

The article examines the concept and characteristics of mine action as an

administrative and legal category. The study of the concept and characteristics of mine action as an administrative and legal category is normative, as it was conducted as a result of explaining the data that arise from scientific concepts, legal norms, library materials, and international standards in the field of mine action. In writing this article, the author used general scientific (analysis and synthesis, induction and deduction, abstraction and concretization, analogy, forecasting and modeling, etc.) and special (formal legal, comparative legal, formal legal methods, etc.) research methods.

The author characterizes the essence of mine action, on the one hand, as a managerial (administrative) activity, and on the other hand, as an economic activity which involves appropriate administration and the procedure for admission to its conduct, compliance with standards and regulations in its implementation. Among the subjects of management activities, there are certain public administration entities or entities with delegated powers, and among the economic entities in the field of mine action, there are certified (accredited) legal entities of public (private) law in accordance with the current legislation.

The place of mine action in the set of measures that ensure national security is determined, which made it possible to make relevant proposals to the current legislation in this area.

The content of mine action is differentiated into measures of the following types: informational, social, service, and related nature; direct demining (humanitarian demining)

The peculiarities of mine action are noted in terms of its content and its deterministic features. These features include: its complex nature; allocation of technical, informational, organizational, legal, preventive, initial, and derivative measures in its content; differentiation of such measures by time and consequences (operational, tactical, and strategic), by conditions of implementation (military, post-war, humanitarian), by source of funding (from state or local budgets, funds of international organizations and foundations, private revenues).

Key words: *mine action, national security, military security, environmental safety, demining, certification, standards, regulations, administrative and legal category.*